

**GEOGRAFIYA DARSLARIDA AHOLI GEOGRAFIYASI  
MAVZULARINI O'QITISHDA INTERFAOL YONDASHUVNING  
AHAMIYATI**

**Usmonov A.B.**

*Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti*

**Annotatsiya:** *Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida geografiya fanining tarkibiy qismi bo'lgan aholi geografiyasi mavzularini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanishning dolzarbligi, bu usullarning o'quvchilarning tahliliy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishdagi o'rni va ta'lim samaradorligiga ta'siri keng tahlil etilgan. Maqolada "klaster", "zigzag", "FSMU", "kungaboqar" kabi metodlar misolida o'quvchilarda demografik bilim va ko'nikmalarni shakllantirish hamda mustahkamlash imkoniyatlari ochib berilgan.*

**Kalit so'zlar:** *geografiya, aholi, interfaol metod, klaster, zigzag, aqliy hujum, FSMU, dars samaradorligi, demografik jarayonlar, tahliliy fikrlash, innovatsion ta'lim.*

**THE IMPORTANCE OF AN INTERACTIVE APPROACH IN  
TEACHING POPULATION GEOGRAPHY TOPICS IN GEOGRAPHY  
LESSONS**

**Usmanov A.B.**

*Shahrisabz State Pedagogical Institute*

**Abstract:** *This article comprehensively analyzes the relevance of using interactive methods in teaching population geography, which is a component of geography in secondary schools, the role of these methods in developing students' analytical thinking skills, and their impact on educational effectiveness. The article reveals the possibilities of forming and strengthening demographic knowledge and skills in students using the examples of methods such as "cluster", "zigzag",*

"FSMU", and "sunflower".

**Keywords:** *geography, population, interactive method, cluster, zigzag, brainstorming, FSMU, lesson effectiveness, demographic processes, analytical thinking, innovative education.*

**Kirish.** O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini modernizatsiyalash, uning sifatini oshirish va xalqaro standartlarga moslashtirish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, "O'zbekiston – 2030" strategiyasida ta'limda innovatsion yondashuv, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillarini keng joriy qilish asosiy vazifalardan biri etib belgilangan.

Bu jarayonda geografiya fani o'zining integrativ xarakteri – ya'ni ijtimoiy, tabiiy va iqtisodiy fanlar bilan bog'liqligi sababli alohida o'rin tutadi. Ayniqsa, aholi geografiyasi bo'yicha mavzular (aholi soni, zichligi, tabiiy harakati, migratsiya, urbanizatsiya, etnik tarkib) 8-10-sinflarda o'quvchilarda tahliliy fikrlash, statistik axborotlar bilan ishlash, ijtimoiy-demografik muammolarni tushunish va ularga munosabat bildirish qobiliyatini shakllantiradi. 8-sinfda bu mavzular aholi soni va o'sishiga oid boshlang'ich tushunchalar bilan tanishtirilsa, 9-sinfda aholi tarixi va migratsiya kabi masalalar chuqurroq o'rganiladi. 10-sinfda esa urbanizatsiya, ekologik va ijtimoiy muammolar tahlil qilinadi. Ushbu maqolada interfaol metodlarning o'quv jarayonidagi afzalliklari, ularni aholi geografiyasini o'qitishda qo'llashning aniq misollar asosidagi natijalari yoritiladi.

**Asosiy qism.** Interfaol metodlar zamonaviy pedagogik konsepsiyalarning (konstruktivizm, sotsiokultural yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv) asosi sifatida qaraladi. Ushbu metodlar asosida o'quvchi dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi – ya'ni bilimni tayyor holatda qabul qilmaydi, balki uni izlaydi, shakllantiradi, tahlil qiladi va baham ko'radi.

Interfaol ta'limning muhim jihatlari quyidagilardan iborat:

- O'quvchi faolligini oshiradi, passiv qabul qilishdan faol ishtirokchilikka o'tkazadi;
- Ko'p tomonlama muloqotga asoslanadi (o'quvchi-o'qituvchi, o'quvchi-o'quvchi);
- Tanqidiy va tahliliy fikrlashni rivojlantiradi;
- Ijtimoiy-psixologik muhitni yaxshilaydi, ishonch muhitini yaratadi;
- Mustaqil qaror qabul qilish, o'z fikrini asoslab himoya qilish malakalarini shakllantiradi.

Aholi geografiyasi kabi statistik, ijtimoiy va muammoli xarakterga ega bo'lgan mavzularni o'qitishda ushbu metodlar ayniqsa samaralidir. Endi, ular amaliy jihatdan qanday qo'llanilishi mumkinligini ko'rib chiqamiz.

| Metod nomi | Tavsifi                                                                                                | Aholi geografiyasida qo'llanilishi                                                                                                                                                                                                                                          |
|------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Klaster    | O'quvchilar markaziy tushuncha atrofida fikrlarini guruhlaydi, sabab-oqibat aloqalarini tahlil qiladi. | 8-sinflar "Aholi va inson omili" mavzusida o'quvchilar o'sish, migratsiya, sog'liqni saqlash kabi omillarni ajratadi va tahlil qiladi. 9-sinflar urbanizatsiya va migratsiya omillarining aholi soniga ta'sirini tahlil qilishda klaster metodidan foydalanish foydalidir.  |
| Zigzag     | Guruhlar kichik mavzularni o'rganib, so'ngra boshqa guruhlariga o'z bilimlarini yetkazadi.             | 8-sinfda aholi sonining o'sishi, migratsiya kabi mavzularni o'rganish o'rtasida fikr almashiladi, bu o'quvchilarga zamonaviy ishlash ko'nikmasini rivojlantirishga yordam beradi. 10-sinfda etnik tarkib yoki aholi joylashuvi mavzularida fikr almashish samarali bo'ladi. |

| Metod nomi | Tavsifi                                                                                                     | Aholi geografiyasida qo'llanilishi                                                                                                                                                         |
|------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| FSMU       | Fikrni asoslash, sabab keltirish, misollar bilan boyitish va umumlashtirish bosqichlarini o'z ichiga oladi. | 9-sinfda "Jahon aholisining o'sishi va joylashuvi" mavzusida sabab va misollar bilan asosiy fikr bildiriladi, bu metod o'quvchilarga muammoli tahlilni mustahkamlaydi..                    |
| Kungaboqar | Markaziy muammoni har xil burchaklardan tahlil qilish, muqobil yechimlar taklif qilishga asoslanadi.        | 10-sinfda ishsizlik muammosi va uning ijtimoiy ta'siri haqida o'z fikrlarini ishlab chiqadilar. Bu metod o'quvchilarning muammolariga har xil tuzatishda yechimlar topishga yordam beradi. |

### 1. "Klaster" metodining qo'llanilishi

"Aholi soniga ta'sir etuvchi omillar" mavzusini o'rganishda klaster metodi o'quvchilarning fikrini tizimli tarzda jamlash va guruhlash imkonini beradi. O'quvchilar markaziy tushuncha atrofida, masalan, tabiiy o'sish, migratsiya, iqtisodiy rivojlanish, sog'liqni saqlash kabi omillarni mustaqil aniqlab, ularning bir-biriga ta'sirini muhokama qiladi. Natijada sabab-oqibat aloqalarini tushunish, mavzular orasidagi bog'liqlikni anglash va mantiqiy fikrlash rivojlanadi.

### 2. "Zigzag" metodi orqali guruhliy ishlash

"Aholining etnik tarkibi" yoki "Aholining joylashuvi" kabi mavzularni o'rganishda "zigzag" metodi samarali bo'lib, unda har bir guruh kichik bo'limni chuqur o'rganadi va keyinchalik boshqa guruhlariga ushbu ma'lumotlarni yetkazadi. Bu jarayon o'quvchilarni fikr almashish, jamoaviy ishlash, yetakchilik va savodli muloqotga o'rgatadi.

### 3. "FSMU" metodi – fikrni asoslash va umumlashtirish

FSMU metodi orqali o'quvchi o'z fikrini asoslash, sabab keltirish, real

misollar bilan boyitish va yakuniy umumlashtirish bosqichlarida o'z nuqtai nazarini aniqlik bilan bayon qiladi. Masalan, "Aholi zich joylashgan hududlarda ekologik muammolar ko'proq uchraydi" degan fikr asosida sabablar va misollar tahlil qilinadi. Bu esa o'quvchilarni chuqur fikrlashga, asosli mulohaza qilishga o'rgatadi.

#### 4. "Kungaboqar", "Aqliy hujum" va boshqa metodlar

"Kungaboqar" metodida markaziy muammo belgilanadi, masalan, ishsizlik, va guruhlar bu muammoni har xil burchakdan tahlil qilib, muqobil yechimlar taklif qiladilar. "Aqliy hujum" metodi orqali esa "Aholi o'sishining ijobiy va salbiy oqibatlarini"ni tezkor fikrlar orqali aniqlab boriladi. Dars yakunida "Zinama-zina", "Blits-so'rov" kabi usullar orqali bilimlarni mustahkamlash va umumlashtirish amalga oshiriladi. Bu metodlar orqali o'quvchilarning faolligi, tahliliy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari, darsga bo'lgan qiziqishi ortadi.

**Xulosa.** Geografiya fanining aholi bilan bog'liq mavzularini interfaol metodlar asosida o'qitish natijasida o'quvchilarda nafaqat geografik bilim, balki analitik fikrlash, jamiyatdagi jarayonlarga ongli munosabat bildirish, jamoada ishlash, muammolarni tahlil qilish kabi muhim ko'nikmalar shakllanadi. Statistik ma'lumotlar bilan ishlash malakasi ortib, o'z fikrini asoslab ifoda etish qobiliyati kuchayadi. Eng asosiysi, bu yondashuvlar o'quvchini darsda faol ishtirok etuvchi shaxs sifatida shakllantiradi. Shu sababli, geografiya o'qituvchilari interfaol metodlarni maqsadga muvofiq tanlagan holda darslarga joriy etsa, ta'lim sifati sezilarli darajada oshadi, o'quvchilar esa mustaqil, ijodiy fikrlaydigan shaxslar bo'lib yetishadilar.

#### **Adabiyotlar:**

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi farmoni, 2023-yil.
2. Geografiya fanidan namunaviy o'quv dasturi va darsliklar. – Toshkent: "O'qituvchi" nashriyoti, 2021.
3. Jalg'asheva, U. M. (2023). O'qitishda interfaol metodlar. *Ilmiy impuls*,

№14(100), 1-qism, 348–349. (Xalqaro ilmiy jurnal).

4. Umirzakov, I. T. (2023). Geografiya darslarida interfaol metodlarning qo'llanilishi. *Innovation Science and Research International Scientific Journal*, 1(7).

5. Ta'limda interfaol metodlardan foydalanish bo'yicha metodik qo'llanma. – Xalq ta'limi vazirligi, 2020.